

Kovács László: BOKORTÖRTÉNET

A történet 1945-ben kezdődik, személyesen 1970-től vagyok résztvevője az eseményeknek. Az első 25 évet Bulányi György irataiból veszem, a következő 20 évet pedig (a rendszerváltásig) a Bokor dokumentumaiból (Karácsonyi Ajándék szamizdat, Bulányi György: Napló stb.), valamint személyes tapasztalatokból.

1. A kezdet

1.1. Életrajz

Bulányi György hétgyermekes családból született (1919. január 9.). Apja szabadgondolkodó, anyja mélyen vallásos volt. Apja egy májusi litánia élményének hatására tért meg. (Ez a Bakáts téri templomban történt, ahová a kiszűrődő orgonaszó csalta be). Katolizált. Megtérése után született a kettő mellé még öt gyermek. A második gyerek, Gyurka a piaristáknál tanult. Érettségi után piarista szerzetesnek jelentkezett 1936-ban. Szíve vágya, hogy szerzetes papként a magyar irodalom tanára legyen. Így az egyetemen magyar-német szakra jelentkezett. Felszentelése után 1943-ban a piarista rend különböző gimnáziumaiban tanított. 1944-ben került Debrecenbe.

1.2. Kolakovich S.J.

A debreceni rendházban 1944 őszén szállást kapott egy **horvát jezsuita, Péter Kolakovich**. A Vatikán küldte Magyarországra, hogy csoportokat szervezzen, „mert hamarosan olyan idők fognak következni, amikor az egyház csak ezekben az egész kis közösségekben tud tovább élni”. Kolakovich először tolmácsnak kérte fel Bulányit, majd 1945 februárjában rábízta egyik diákcsoportját, és továbbindult Oroszországba.

1.3. Csoportok

A háború után 1945-től még viszonylag szabadon működhetett az egyház. A horvát jezsuita által összeszedett diákok Gyurkához irányították barátaikat is. Ezekkel megindult az iskolai élet, elindult a cserkészmunka, kerékpártúrák a Hadúságban és Nyírségben a szegény sorsú paraszttehetségek felkutatására. Létrejött Debrecenben a Világiak Hittudományi Akadémiája. A diákok részt vettek a magyar Actio Chatolica (AC) országos táboraiiban (1946: Tokaj, 1947: Gyula). Megkezdődtek a nyári lelki gyakorlatok (1948), mégpedig az AC országos elnökének, Endrey Mihály püspöknek a vezetésével. Ezek Soprontól Hódmezővásárhelyig, Kiskunfélegyházától Csongrádig, Váctól Szegedig, Miskolctól Pécsig behálózták az egész országot, főleg Budapesten és Debrecenben folytak, nyomukban pedig szerveződtek a csoportok.

A Bulányi-féle kisközösségi mozgalom Róma indítására indult, a magyar püspökök beleegyezésével és közreműködésével dolgozott a magyar egyház fennmaradásáért, később pedig az egyház megújulásáért.

2. Az államhatalom

2.1. Proletárdiktatúra (Rákosi korszak)

Az ország 1945-ben az egyik totális diktatúrából (nácizmus) a másikba (bolsevizmus) került. A Kommunista Párt fokozatosan szerezte meg az egyeduralmat (1948), és Rákosi Mátyás vezetésével hajtotta végre az ország „demokratizálását”. Természetesen a proletárdiktatúra módszereivel (az egyházi szervezetek betiltása: 1946, a hitoktatás fakultatívvá tétele: 1947, az iskolák államosítása: 1948, a szerzetesrendek betiltása és a szerzetesek elhurcolása: 1950). Döntő fordulat a magyar hercegprímás, Mindszenty letartóztatása (1948. karácsony másnapján). A prímást megalázzák, kínozzák, kirakatperre rendeznek, majd életfogytiglan fegyházbüntetésre ítélik (1949), később Hejccére internálják (1955).

2.2. Megegyezés

Közben a kommunista kormány az egyházakkal ún. *megegyezéseket* köt. A tárgyalások Rákosi vezetésével folynak. A katolikus egyházzal az 1950. augusztus 30-i megegyezést (aminek követelményeit 1951-ig kellett végrehajtani) Grósz József érsekkel íratják alá. Ezt a Vatikán (XII. Piusz pápa) a leghatározottabban elítéli.

A megegyezésben az áll, hogy a püspöki kar támogatja az államot, eljár azok ellen, akik támadják azt, vagy felforgató tevékenységet folytatnak. A papok a szószékről ösztönzik híveket az ötéves terv megvalósítására és a termelőszövetkezetek létrehozására. A püspökök támogatják az ún. békemozgalmat. Cserébe az állam vallásszabadságot és működési szabadságot ígér. Visszaad nyolc egyházi iskolát, és engedélyez három férfi és egy női tanító rendet. Anyagi támogatást ígér 18 évig az egyháznak, és biztosítja anyagilag a papság számára a létminimumot (kongrua).

2.3. Állami Egyházügyi Hivatal

Az 1950-es megegyezést követően 1951 májusában létrejön az *Állami Egyházügyi Hivatal* (AEH), mely az egyházi ügyek teljhatalmú intézője (vallási ÁVO).

Ugyancsak ekkor jön létre az alsópapság megosztására az ún. *békepapi mozgalom*, a rendszer teljes kiszolgáltatásának szándékával. A békepapok között voltak párttagok, pártfunkcionáriusok, rendőr- (BM) tisztek.

Koholt vádak alapján rövidesen az aláírókat, Grósz érseket is bebörtönzik (15 évre), mert „ő is elárulta a hazát” (1951). Ezután Czapik Gyula egri érsek lesz a püspöki kar elnöke. Irányítása alatt létrejön egy olyan püspöki kar, amelyik nemcsak azt nyilatkozta, amit mondtak neki, de elfogadta azt is, hogy minden püspöki aulába beültessenek egy ávóst („bajszos püspök”). Minden levelet ez az ávós bontott fel, és minden kimenő levél csak akkor mehetett ki, ha ő ráütötte a pecsétet.

2.4. Egyházi perek

Öt nagy egyházi per volt 1950 és 1970 között: 1) 1952. december: Bulányi-per, 2) 1956 tavasza: 70 pap elítélése, 3) 1960-ban kb. 120 pap, apáca, civil elítélése, 4) 1964-ben 30 személy, köztük sok regnumos, 5) 1970-ben 8 regnumos bezárása.

A perek során kiszabott büntetések időben rövidültek.

Az első kisközösségi perre 1952 decemberében került sor. Ez volt az ún. *Bulányi-per*.

1951. augusztus 28-án éjjel megállt a „fekete autó” egy idős házaspár háza előtt, ahol Bulányi szállást kapott. Az ávosok kirángatták az ágyból, megbilincseltek és elvitték a debreceni rendőrségre, majd Budapestre, a Fő utcába. Napi tíz órában hatvan napon át folyt a kihallgatás. Onnan a Markó utcába került. A tárgyalást a hírhedt „Jónás-tanács” folytatta le: „Bulányi és 12 társa (köztük két apáca és egy civil) ügyében”. A tárgyalás másfél óra alatt lezajlott. Az ügyész Bulányira a legsúlyosabb büntetést kérte: kötélt általi halált. A bíróság életfogytiglani büntetést szabott ki. A vád „a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének bűntette” volt. Ezután következett – Bulányi szavaival szólva – az „*Ismerd meg hazád börtöneit!*” mozgalom (Fő utca, Gyűjtő, Vác, Márianosztra).

Az 1956-os forradalom Vácon éri őt. Kiszabadul, de 1958 áprilisában újból elfogják, és négy évet tölt börtönben (Gyűjtő fogházban, Márianosztrai fegyház). Az életfogytiglan büntetésből 9 és fél évet töltött le az 1960-as szabadulásig.

2.5. Internálás

A börtön mellett a büntetés másik módja az *internálás* volt. Ilyenkor nem voltak bírói ítéletek, hanem rendőri eljárással történt. Az internálótáborokban embertelen körülmények voltak. (Kistarcsán 5 év alatt négy pap halt meg, köztük Meszlényi Zoltán püspök). 400-nál többre tehető a börtönt és internálótábort viselt papok száma. A táborokban 15-nél többen haltak meg, és közvetlenül kiszabadulásuk után jóval többen. Egyéb büntetések is voltak: az állami fizetés megvonása, áthelyezések, zaklatások stb.

Igaza lett tehát a jezsuita Kolakovichnak, hogy a kommunista diktatúra alatt az egyházra nehéz napok következnek. Úgy tűnt azonban, hogy az általa javasolt kisközösségeket is sikerült az ateista államhatalomnak felszámolnia. Bulányi azzal jött ki a börtönből, hogy a további szervezkedés reménytelen.

2.6. Az 1956-os forradalom

Mindszentyt kiszabadítják Hejceről. Kiszabadulása utáni első intézkedésével a békepapi mozgalom fejeseit kiközösíti, eltávolíttatja, és a mozgalmat megszünteti. A forradalom leverése után azonban „Opus pacis” néven újjáalakul a püspökök vezetésével és több régi békepap visszatérésével.

3. A Vatikán

3.1. A „keleti politika” (Kádár-korszak)

Az 1950-es magyar püspöki megegyezést, amint tudjuk, XII. Pius pápa elítélte. 1956 után azonban a Vatikán is tárgyalásokat kezd a kommunista állammal. A Hruscsov által felkínált enyhülés lehetőségét megragadva Róma felvette a tárgyalások fonalát, és újfajta egyházpolitikába kezdett. Ez a *Vatikán* ún. „*keleti politikája*”, amely VI. Pál pápa államtitkárának, a külügyeket vezető *Casaroli* bíborosnak a nevéhez fűződik.

1964-ben megszületik a magyar állam és a Vatikán között az ún. *részleges megállapodás* annak érdekében, hogy Róma püspököket nevezhessen ki a magyar egyház élére. Ennek fejében a Szentszék beleegyezik abba, hogy a főpapi kinevezésekhez előzetes állami hozzájárulás szükséges, az egyházi vezetők hivatalba lépésükkor állampolgári esküt tegyenek, és hogy a Római Pápai Magyar Intézet segítse az állam és egyház közti jó viszonyt. A megegyezés után VI. Pál hat püspököt nevezett ki az egyházmegyék élére a Népköztársaság Elnöki Tanácsának hozzájárulásával.

A helyzet tragikussá vált. A sok bebörtönzött pap és meghurcolt civil úgy érezte, hogy Róma is lefeküdt a kommunista ateista hatalomnak, és elárulta őket. Az egyházért vállalt szenvedéseiket megcsúfolta, és a kollaborálók mellé állt.

3.2. Helsinkii megállapodás

1976 tavaszán fordulat állt be az állami megtorlás módszereiben. Magyarország belépett az ENSZ tagállamai közé. Ez azzal járt, hogy az államnak el kellett fogadnia az ENSZ nemzetközi megállapodását, az ún. *Helsinki Egyezményt*. Az 1976. évi 8. sz. törvény kötelezővé tette, hogy az emberi szabadságjogok között szerepeljen a magánkörökben való vallási összejövetel is. „Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára, hogy vallását, vagy meggyőződését... akár egyénileg, akár másokkal együtt, nyilvánosan vagy magánkörben kinyilvánítsa, gyakorolhassa és taníthassa... nézetei miatt senki sem zaklatható... A békés gyülekezés jogát el kell ismerni... (Magyar közlöny, 1976. 32. sz.)

Ezzel úgy tűnt, hogy több állami per és retorzió nem sújthatta a kisközösségeket. *Fellélegezhetünk?*

4. A Bokor

4.1. A bázisközösségek

Mielőtt a kérdésre válaszolnánk, előbb egy szót a kisközösségekről, pontosabban bázisközösségekről. A múlt század közepétől világszerte előtérbe került a világi nagy szervezeteken belül a „kiscsoportok” jelentősége. 1955-től az intézményes egyházak is felismerik az új modell fontosságát a bázison, annál is inkább, mert a régi modell (népegyház, tömegegyház) egyre jobban kezdett csődöt mondani.

Az első kisközösségek az ötvenes években, Dél-Amerikában indultak el, a hatvanas években Észak-Amerikában, majd Európában keletkeztek, és robbanásszerűen terjedtek (Brazíliában 1975-ben 40.000 bázisközösség működött). Megjegyzendő, hogy Magyarország talán a világon elsőként kezdte el, Kolakovich hatására, a kisközösség létrehozását. Ezeket a közösségeket maga a pápa, VI. Pál az *„Egyház reménységének”* nevezte az 1975 végén írt, „Evangelii nuntiandi” kezdetű körlevelében.

4.2. A KIO

Bulányi, amint tudjuk, azzal jött ki a börtönből (1960. december), hogy Magyarországon lehetetlen a kisközösségek szervezése. Kezdetben ezért csak magánszemélyekkel találkozik. Tíz évig szállítómunkásként és fordításokból él. Pécelen és Halásztelken illegálisan misézik. A '64-es vatikáni megegyezés hatására pedig

elgondolkodik, hogy „kinek a katonája vagyok én”? A félfudális egyház, egy földbirtokos szerzet, egy megalkuvó és kollaboráló hierarchia tagja, vagy kié? Hét év munkájával születik meg a *„Keressétek az Isten Országát”* (KIO) c. hatkötetes könyve, amelyben a Jézus ajkára adott mondatokból kielemezi Jézus Örömhírének lényegét. A gazdagság, hatalom és erőszak világával szemben megismeri Jézus világát, az adás, szolgálat és erőszakmentesség jézusi eszményeit és testvéri kisközösség (a „Tizenkettő”) jézusi formáját.

4.3. Újrakezdés

A forradalom utáni Kádár-rendszerben újrakezdi a kiscsoportok szervezését. 1967 végére létrejön egy fiatal csoport, 1968 elején pedig a régiekből egy felnőtt csoport. 1976-ra már az egész országban élő, virágzó, elkötelezett kisközösségek találhatók, a *„bulányisták”*. Más közösségek (regnum, fokoláré, karizmatikusok stb.) mellett elsősorban ezek álltak a támadások középpontjában. Helsinki után az államhatalom nem büntetheti a kisközösségeket, ezért új és megfelelő stratégiát kellett kitalálnia. Sikeredt.

Szeretnék most bemutatni egy ügyiratot az Állami Egyházügyi Hivatal titkos ügykezelésének anyagából. Ebből kiderül, hogy mennyire előre kitervelt volt minden, ami ezután következik a kisközösségek életében.

4.4. A forgatókönyv

Javaslat

a Bulányi-féle ifjúság közti, ifjúsági szervezkedési felvetésre a püspöki kar előtt

Szervezett illegális ifjúsági tevékenység folyik Budapesten és vidéken egy héttagú központi vezetőség irányítása mellett, 14 csoportban, csoportvezetők felügyeletével. Az illegális tevékenység fő szervezője és vezetője Bulányi egyházi személy, köztük 28 aktív pap vesz részt. A csoportban tevékenykedik 3 seminarista, 2 volt apáca. Bulányi saját teológiája alapján fejt ki káros tevékenységét. Elsősorban a jelenleg működő püspöki karral szemben. A szervezkedés mintegy 250 főre terjed ki. A szervezkedésben résztvevő papok rendezik az illegális összejöveteleket. A szervezet működése kiterjed az esztergomi, váci, székesfehérvári, egri, csanádi, pécsi, győri egyházmegyék területére.

1. Október hónapban a Bulányi-féle szervezkedést tárjuk fel Lékai bíboros előtt, beszéljük meg vele, mikor tárgyaljunk erről a témáról a püspöki kar érintett tagjaival. – Lékai bíborossal történt megbeszélés után célszerű volna az ügyről tárgyalni Ijjas érsekkel. Kikérni tanácsait a probléma kezelésére.
2. Lékai bíborossal kialakított időpontban a Bulányi-féle szervezkedést tárjuk fel az érintett egyházmegyék ordináriusai előtt.
3. A szervezkedés tényeinek felvázolásánál dramatizálva nagyítsuk fel a történeteket, és élezzük ki annak politikai veszélyességét: az állam és az egyház jó viszonya; a püspöki kar politikai szavahihetősége, hitele; az ifjúságra, társadalomra vonatkozó veszélyessége; a Vatikán és államunk kapcsolta szempontjából.

Mutassunk rá, hogy:

- a) Ez a szervezkedés teljesen megfelel a nyugati szélsőséges, reakciós, emigráns egyházi erők törekvéseinek.
 - b) Elsősorban a püspöki kar ellen irányul (elvtelen kollaboránsoknak tekintik őket, arról beszélnek, hogy halott az egyház, tehát szükség van élő földalatti egyházra stb.)
 - c) Egyes papok és püspökök akarva-akaratlan Bulányiék szervezkedésének propagandaháttérét és bázisát erősítik azáltal, hogy tények és megalapozott okok nélkül arról beszélnek, hogy nincs hazánkban vallásszabadság, hogy vallásos emberek, vallásos állampolgárok gyermekei egyetemekre nem kerülhetnek be, és hogy a vallásos szülők gyermekeinek hitoktatása miatt zaklatásnak vannak kitéve stb. (Udvardy püspök).
 - d) Mint illegális szervezet áttételesen az állammal szemben is veszélyes.
4. Fejtsük ki az érintett püspökök előtt, hogy a Belügyminisztérium, illetve a rendőrség teljes joggal adminisztratív akar fellépni ez ellen az illegális szervezkedés és vezetői ellen.

Mi úgy ítéljük meg, mivel ez a szervezkedés elsősorban teológiai tévelygésen és a hierarchiával való szembenálláson alapul. Nem irányul direkt módon az államhatalom ellen, ezért nincs szükség adminisztratív állami beavatkozásra. Amennyiben a püspöki kar biztosítékot tudna nekünk szolgáltatni, hogy a szervezkedést kivizsgálják, egyházfegyelmi úton rendezik, úgy esetleg lehetőség van arra, hogy ezt az ügyet egyházon belül intézzék el.

- Ezért javasoljuk, hogy a püspöki kar beszélje meg ezt a témát, és amennyiben vállalják az ügy lerendezését, készek vagyunk a rendezéshez tényanyagot nyújtani Lékai bíboros részére.
5. Az ordináriusok és a papi békemozgalom vezetői biztosítsák, hogy a Bulányi-féle szervezkedéssel kapcsolatban megfelelő elítélő papi és egyházi közhangulat alakuljon ki.
 6. Az egyházi sajtó megfelelő módon foglalkozzon az illegális szervezkedés, a földalatti egyház koncepciójának elítélésével. A Teológia c. katolikus sajtóban teológiailag szétzúzni a Bulányi-féle teológiai koncepciókat, valamint ennek nyomán terjedő püskösi kis közösségek szervezésére irányuló propagandát.

Budapest, 1976. szeptember 28.

(MOL-XIX-A-21-d AEH TÜK 153 doboz, 0033a-3/3/1976.

Készítette Bai László, a AEH Kat. Főoszt. Vezetője, Bp. 1976. szept.28. Teljes szöveg!!!)

4.5. A piszkos munka

Az állam a piszkos munkát a hierarchiára bízta. Ennek a feladatnak elvégzésére vállalkozott **Lékai László**, az állami hozzájárulással Róma által előbb apostoli kormányzónak (1974), majd Magyarország bíboros prímás érsekének (1976) kinevezett főpapja. Lékai úgy került Mindszenty székébe, hogy a Vatikán és a magyar állam megegyezett, hogy a pápa kihívja Mindszentyt (1971), az állam pedig kegyelmet gyakorolva kiengedi

Rómába az 56-os forradalom leverése után az amerikai követségre menekült prímást. Kimenetele után a pápa felmentette Mindszentyt (akarata ellenére) az esztergomi prímási szék betöltésétől, az állam pedig hozzájárult Lékai prímási székfoglalójához.

A történeti áttekintés után talán felsejlik még a kívülállókban is, hogy azok, akik átélői voltak nemcsak a kommunista diktatúrának, de a magyar egyházi vezetők, sőt a Vatikán csúfos megalkuvásainak is, lelkileg min mehettek keresztül. Átélték, hogy nemcsak a magyar püspökök, de Róma is eladott minket. Az üldözöttek helyett az üldözők oldalára állt. Magam is ezt éltem meg. A továbbiakban talán túlzottan is személyes leszek.

4.6. A végrehajtás

Lékai bíboros és a Püspöki Kar a megadott házi feladat szerint járt el, sokszor túl is teljesítve az elvárásokat. Csak néhány adat a kollaboráló hierarchia tevékenységéről 1976–1981 között:

1976 novemberében Lékai – nyilván az ÁEH javaslatára – a piarista provinciálison keresztül ki akarja hívatni az országból Bulányit, amiről ő hallani sem akar. Annak a 25 embernek útlevelét, akik személyesen tiltakoztak nála, hamarosan bevonják az útlevelét „kiutazása közérdeket sért” indoklással.

1977 tavaszán az ÁEH egy listát ad át Lékainak, azoknak a neveivel, akik „káros tevékenységet” folytatnak az országban a bázisközösségekkel. Ezután a Püspöki Kar különböző intézkedéseket hoz a felsorolt papok ellen (áthelyezés, kihallgatás, figyelmeztetés stb.). A csalódás, hogy saját egyházi vezetői ítélik el őket, olyan fokú volt, hogy többen disszidáltak, kiléptek (laicizálásukat kérték), egy pap pedig öngyilkos lett.

1977 nyarán Lékai betiltja a Pannonhalmán évek óta rendezett tíznapos lelkigyakorlatokat, a közösségek plébániai lelkigyakorlatait pedig egyházi megbízottak akarják felosztatni.

Ezzel párhuzamosan rendőrök katonai lakókocsiból figyelik a lelkigyakorlatra érkezőket (Ócsa), és igazoltatják különféle ürügyekkel a családi telken lelkigyakorlatozó fiatalokat, felírva nevüket (Nagymaros). Rendőrök kísérik távolról a Bokor-ünnepre menőket. Igazoltatják a Karácsonyi Ajándék köteteket szállító autót, és a köteteket elkobozzák. Ezen kívül más akciókat folytatnak a közösségek ellen („poloskákat” szerelnek föl lakásokba, fényképeznek, „presszóztatnak” stb.).

4.7. Divide et impera! (Oszd meg és uralkodj!)

1980-ban Lékai bíboros nyilatkozatot ad Rómában az *// Regno* c. újságnak, amit a *Die Presse* osztrák lap is közöl: vannak olyan bázisközösségek, amelyek nem akarnak együtt működni a hierarchiával. Később (Nagymaroson) kiderül, hogy melyek a jó kisközösségek. Ezzel a „Divide et impera” elvet alkalmazva a bíboros szembeállítja velünk a Regnumot, amellyel addig testvéri együttműködésben éltünk.

Próbálunk szót érteni a Vatikánnal, támogatást kérni a Vatikántól (Poggi érsek) a piarista generálistól (Ruiz). 1977 nagybőjtjén levelet írunk Lékainak és a Püspöki Karnak. A levélben felajánljuk egyházmegújító törekvésünket és szolgálatainkat. Személyesen is többször felkeressük őt, hogy mi nem ellenségek, hanem testvérek

vagyunk Jézus ügyének és egyház megújításának szolgálatában. Az elutasítás minden esetben egyértelmű volt.

Ekkor következik egy olyan esemény, amelyre sem az állam, sem a hierarchia nem számított, és amely még fokozottabban mozgósítja ellenünk az állami és egyházi támadásokat és megtorlásokat.

5. Drámai fordulat

5.1. Katonaság megtagadás

„Drámai fordulat történt a bázisközösségek és a Püspöki Konferencia kapcsolatában, amikor egy fiatal értelmiségi – egy Bulányi-csoport tagja – lelkiismeretére hivatkozva megtagadta a katonai szolgálatot, mire őt a magyar bíróság 1979 szeptemberében elítélte. Emiatt ... a bázisközösségek ... kérelmet adtak be a püspökkari konferenciának, hogy az államnál szálljon síkra a fegyver nélküli szociális szolgálat engedélyezéséért” (UKI, 1982. január).

Az elítélt matematikus ekkor 47 éves volt, négy gyermek apja, 30 éve tagja kisközösségének. Behívásakor Merza József megtagadta a katonai szolgálatot, ezért a katonai bíróság 8 hónapi börtönre ítélte, majd ezt decemberben másodfokon pénzbüntetésre váltotta át. A 30.000 Ft körüli összeghez a kisközösségek is hozzájárultak. 1980 februárjában a legfőbb ügyész döntésére a harmadfokú tárgyaláson 16 ügyész és bíró újra áttárgyalta az ítéletet a megidézett matematikus jelenlétében. Májusban Merza József visszautasította postán kiküldött katonakönyvét, mire újabb pénzbüntetésre (7.000 Ft) ítélték.

Ezek után 1979–1989 között 25 fiatal tagadta meg a katonai szolgálatot, amit általában 3 éven túli büntetés kiszabásával torolt meg az állam.

5.2. Hajós

Ezután következett egy *újabb botrány* a kollaboráns egyházi vezetők leleplezése (Hajós). Ezt a bűnt én követtem el.

A *Bokorral* való megismerkedésem a Tisztviselőtelepen, a Rezső téren történt. *Dombi Ferenc*, majd *Bulányi* titkos lelkigyakorlata után megismertem azt a szeretetközpontú teológiát, amiben nincs ellentmondás, és azt az életvitelt, amely valóban jézusinak mondható. Mindez olyan felszabadítóan hatott rám, hogy Bulányi lelkigyakorlata után meghirdettem a szószékről, hogy miben is áll a kereszténység.

Másnap beidéztek *Lékaihoz*, ugyanis kollégám (aki szintén piarista volt) utánunk leskelődve felismerte Bulányit, és feljelentett. Lékai többször hívatott arra hivatkozva, hogy másképp misézem, mint az előírás, hogy bírálom a hierarchiát, hogy bajom van a szentségekkel stb. Minden alkalommal elmondtam neki, hogy az egyház megújulását akarjuk, a tiszta evangéliumot. Jézus szavait idéztem, mire ő kiabált velem, mondván: „Jó, Jézus azt mondta, de a katolikus egyháznak ez a tanítása.” Azt is mondta, hogy „ha magukra hallgatok, akkor bezárják a templomokat”. Nem is kell mondanom, hogy egy világ omlott össze bennem, hogy ez az ember Magyarország első papja, és nekem ennek az embernek kell engedelmeskednem!?

A pohár akkor telt be, amikor meghívtak egy *ifjúsági búcsú* tartására Hajósra 1981 nyarán. Előző nap megérkezve a plébános elmondta, hogy hívatta őt az érsek (Ijjas), mert az ÁEH telefonált neki, hogy én nem beszélhetek a búcsún. Kérte a plébánost, hogy oldjuk meg valahogy. A plébános javasolta, hogy majd ő beszél a misén, én pedig szóljak hozzá, és mondjam el, amit akarok. A kiscsoportvezetőknek tetszett a dolog, de rám bízták a dolgot. Éjjel átgondoltam mindent. Másnap a plébános hosszú beszédet mondott, majd hozzászólásra invitált.

Hozzászóltam. Így kezdődött: „Hányingerem van!” Ezután elmondtam, mi van a kulisszák mögött. Tiltakoztam, hogy az állami hatóság beleavatkozik az egyház belügyeibe. És tiltakoztam az ellen, hogy egyházunk felelős vezetői végrehajtó szervei lettek az ateista állam parancsainak, amelyeknek az a céljuk, hogy a vallás elpusztuljon. Elmondtam azt is, hogy Jézus nem kért engedélyt sem Pilátus helytartótól, sem Kaifás főpaptól, hogy beszélhessen az embereknek. „Én is titeket kérdezlek, akarjátok-e, hogy elmondjam, amire készültem.” A több száz fiatal keze felemelkedett. Szünet után elmondtam a szegény Jézus, a szolga Jézus és a szelíd Jézus evangéliumát és Merza József történetét, a katonaság megtagadását.

A búcsú következményei:

Lékai egy héten belül meghozta **ítéletét**: fél évre felfüggesztett a papi tevékenységtől, kitiltott Budapest területéről, és Márianosztrára (a börtön melletti plébániára) internált. A sors fintora, hogy a „fegyőröm” a plébános lett, aki osztálytársam volt a szemináriumban.

Az esetnek komolyabb következményei is lettek. Egy Bokor-tag Ausztriában beszámolt a *Kathpress-nek* az eseményről, a nyugati sajtó pedig egészen a tengerentúlig átvette a hírt. Nemcsak azt, hogy valaki nyilvánosan leleplezte a kollaboráló egyházi vezetőket, hanem ami sokkal fontosabb, hogy Magyarországon katolikusok tagadják meg a katonai szolgálatot az evangéliumra hivatkozva. Ezzel az erőszakmentesség kérdése is nyilvánosságra került.

A hazai következmény, hogy Lékai és társai összezavarodtak, és akaratlanul is a jézusi erőszakmentesség reklámozói lettek. Ugyanis Lékai megszállottan mindenhol a katonaságról prédikált. Az **esztergomi bazilika** felszentelésének 125. évfordulóján botrányos beszédet mondott a magyar katona szentekkel érvelve, és olyan ostoba megkülönböztetést téve, hogy más a „rendezett erő” és más az „erőszak”. A rendezett erő jogos, sőt erkölcsileg kötelező is.

Lékai esztergomi beszédét prédikációjában bírálta pomázi beszédében **Gromon András**, aki ugyanarra sorsra jutott, mint én. Fél év felfüggesztés és internálás.

Egy **kötetnyi levél** íródott a felfüggesztés elleni tiltakozás és Lékai esztergomi beszédének bírálata folytán. Megható és megrendítő az egységes fellépés, amellyel a Bokor tagjai felléptek az egyházi és állami erőszak ellen. Egyéni és közös tiltakozásokban fogalmazták az erőszakkal szemben a jézusi erőszakmentesség eszményét.

A felfüggesztés ellen Rómához fellebbeztünk. Nem kaptunk választ.

Felfüggesztésünk fél év után megszűnt. Lékai a BBC-nek azt nyilatkozta, hogy a felfüggesztett papoknak vissza kell vonniuk tévedéseiket és bocsánatot kell kérniük, holott ő semmi ilyet nem kért tőlünk; mindkettőnket egy kis vidéki faluba helyeztek plébánosnak.

5.3. Nagymaros

A „bulányisták” felszámolására indított akciók tovább folytatódtak. Ezek közül néhány, amiben személyesen is érintett voltam.

A Dunakanyarban 1970 óta eleinte *Kismaroson*, majd a hely szűkössége miatt *Nagymaroson* évről évre tavasszal és ősszel ifjúsági találkozót szervezett a Regnum, s azokon mi is ott voltunk. 1980-ban a szervezők meghívták Lékait misézésre. Lékai azért fogadta el a meghívást, mert ki akarta igazítani azt a hibáját, hogy a pápa körlevelét, amely a közösségek mellett szól, azzal ellentétesen fordította magyarrá.

1981-ben csak azzal a feltétellel akart elmenni, ha a koncelebráló papok aláírnak egy nyilatkozatot, hogy elhatárolják magukat a bázisközösségek néhány irányelvétől. A papok ezt az aláírást megtagadták, így végül is elállt attól.

1982 tavaszán a rendezők az „egység” jegyében akarták megrendezni a találkozót Bulányi és csoportjai részvételével. Lékai a mise előtt üzent Bulányinak és nekem, hogy nem óhajt velünk misézni. Későbbi sajtójelentés (Új Ember) szerint azért, mert Bulányi kivizsgálási ügye folyamatban van, velem pedig azért nem, mert felfüggesztésem megszűnt ugyan, de hosszú levélben kifejtettem neki, hogy Jézus szerint a pápának és püspököknek nem uralkodói, még csak nem is atyai tekintélyük van, hanem testvéri, és a levelemben „László testvéremnek” szólítottam. A kizárási hír szétterjedt a résztvevők közt, és az egyik Bokor-tag az oltárnál bemondta a mikrofonba: „Bulányit és Kovács Lászlót nem engedik koncelebrálni. Aki ezzel nem ért egyet, jöjjön a plébánia-kertbe imádkozni. Bulányi a kertben egy mozgássérült mellett maradt, mi kb. hatvanan a Duna-partra mentünk azzal, hogy nem mi hagytuk ott az oltárt, hanem minket taszítottak el az oltártól.

1983-ban Lékai áthelyezési kampányt indított, főleg azok ellen a papok ellen, akik a plébániájukon kisközösségi lelkigyakorlatokat tartottak. Külön-külön behívatta a nagyoroszi, nagysápi és annavölgyi plébánost, akiknek a plébániáján rendszeresen volt lelkigyakorlat, és áthelyezéssel fenyegetőzött, ha megtartják a lelkigyakorlatokat. A lelkigyakorlatok tilalmának nem engedelmeskedő „három papok” (Tarnai Imre, Havasi Gyula, Kovács László) Rómához fellebbeztünk, azt kérdezve a Klérus Kongregációtól, hogy szabad-e lelkigyakorlat tartása miatt a püspököknek áthelyezéssel büntetni papjait? Válasz másfél év múlva érkezett: a püspökök joga van munkaköri áthelyezésre. Újabb levél Rómába: a munkaköri áthelyezésre természetesen joga van a püspököknek, de lelkigyakorlat miatt büntetnie szabad-e? Fél év múlva ugyanaz a válasz érkezett. A jogászok szerint ez azt jelenti: igazatok van, de egy püspököt Róma nem ítél el. Mivel a fellebbezés halasztó hatályú volt, mindhárman helyünkön maradtunk (H. Gyula a haláláig, én a nyugdíjazásomig, T. Imre pedig a mai napig.)

Szeretném nagyon hangsúlyozni, hogy radikális fellépésünk és megfogalmazásaink nem a harag és szeretetlenség szavai voltak, amint számtalanszor el is mondtunk: „Érted haragszom, nem ellened!” Másrészt mivel püspökeinket testvérünknek tekintettünk, és úgy ítéltük meg, hogy szólnunk kell az evangéliumi szöveg értelmében: „*Ha vétkezik ellened testvéred, menj, fedd meg őt négy szemközt... tanúk előtt... az egész közösség előtt...*” (Mt 18,15-17). Kiáltásunk és kiállásunk sajnos hiábavaló volt.

6. Dialógus

Térjünk vissza a katonaságmegtagadás miatt kirobbant legfőbb megtorlási akcióhoz.

1981 decemberében Lékai „dialógusra” rendelte be magához Bulányit, ami valójában „*egyházi törvényszéket*”, vagyis *inkvizíciós tárgyalást* jelentett. Abban a helyzetben kézenfekvő volt számukra visszatérni a jól kitervelt eredeti ÁVH-s javaslatához, hogy az egész Bulányi-problémát morális síkról dogmatikai síkra kell terelni. A katonaság-ügyet nem kell feszegetni, hanem az eretnekség gyanújával kell Bulányit és közösségeit eltenni az útból.

A „dialóguson” *Lékai és négy professzor* vett részt (Gál Ferenc, Rózsa Huba, Vanyó László és negyedikként a jegyző: Erdő Péter). Bulányi is négy közösségi taggal ment, de őket nem engedték be a tárgyalásra. Nyilvánvaló volt, hogy mi a bűnünk: nem kértünk engedélyt a kisközösségek építésére, és a katonai szolgálat megtagadására neveltük tagjainkat. Az is nyilvánvaló volt, hogy a professzorok Lékai, illetve az ÁEH szándékai szerint fognak ítélni.

Bulányi nem válaszolt a kérdéseikre, mondván, ő nem fog kapásból válaszolni olyan emberek kérdéseire, akik éjjel-nappal dogmatikával foglalkoznak. Ő ugyanis életéből tíz évet börtönben töltött, majd tíz évig szállítómunkásként dolgozott. Engedélyezték, hogy írásban válaszoljon. Egy hónap múlva kiderült, hogy azokról a témákról nem lehet vitatkozni, mert a bíboros és a professzorok képviselik egyház hivatalos tanítását.

Pár hónap múlva Lékai egy írást küldött Bulányinak, amelyben a professzorok megállapították, hogy Bulányi mit tanít, és felszólították, hogy *vonja vissza* azokat. Bulányi azt válaszolta, hogy abból, amit a professzorok állítanak, ő semmit sem tanít, ezért azokból semmit sem vonhat vissza. A választ nem fogadták el.

Nem sokkal később a sajtóban közzétették (1982. június), hogy milyen téves teológiai tanai vannak Bulányinak, és ezeket felszólításra sem hajlandó visszavonni, ezért tanait felterjesztik Rómába, a *Hittani Kongregáció* elé. Addig is megvonják tőle a nyilvános papi működés jogát, és felszólítják az egész magyar katolikus papságot és társadalmat arra, hogy vele és a hozzá tartozókkal semmiféle kapcsolatba ne lépjenek. Ezt minden püspök közzétette a saját egyházmegyében.

Ezzel megkezdődött a *pingpongozás*. A magyar hierarchia Rómához utalta a kínos ügyet, és Casaroli keleti politikájának megfelelően el is érte, hogy 1984-ben *Casaroli* levelet írt a Püspöki Karnak, s ezt rögtön meg is jelentették az újságokban; ez a levél felszólította „Bulányi atyát és közösségét”, hogy engedelmeskedjen. De azt nem közölte Casaroli, hogy miben kell engedelmeskednünk. Viszont a levél elég volt ahhoz, hogy eláztasson minket a magyar katolikusok, de az egész társadalom előtt is: mert ha Róma is így vélekedik rólunk, akkor tényleg baj lehet Bulányiékkel.

Hátra volt még az utolsó lépés, a Hittani Kongregáció válasza Bulányi írásairól. Később kiderült, hogy az *Egyházrend* dolgot vizsgálták, amely Bulányi álmát vázolta föl egy olyan egyházzal, amely nem jogrend, hanem szeretetrend szerint épül fel.

1987 áprilisában, öt év után megjelent a katolikus sajtóban Ratzinger bíboros prefektus (később XVI. Benedek pápa) aláírásával egy levél, amelyben nem kevesebb olvasható, mint hogy Bulányi „*ügy, ahogy hangzik, veszélyes, téves és félreérthető*” nézeteket képvisel írásában. Ezzel teljessé vált az eláztatásunk.

Évek teltek el, közben meghalt Lékai (1986), és Paskai lett a prímás, összeomlott a kommunista diktatúra (1989), Bulányi-ügyben pedig semmi változás nem történt.

Tizenöt év után Bulányi levelet írt Ratzinger bíborosnak: „Hazámban 14 és fél esztendő után a gyilkosok is kérhetik büntetésük törlését.” Ennek hatására 1997 tavaszán a bíboros utasította a hazai püspöki kart Bulányi ügyének rendezésére. 1985-ban Ratzinger a II. Vatikáni zsinat konstitúcióiból készített 12 pontos szöveggyűjteményét Bulányi úgy írta alá, hogy hozzátett egy ugyancsak zsinati szöveget a lelkiismereti szabadságról. Ezt akkor Ratzinger nem fogadta el, mondván, hogy ezzel a mondattal relativizálja az összes előbbit. 1997-ben azt kéri Bulányitól, hogy ne utolsó mondatként írja be a kiegészítést, hanem a pontok *között*, és akkor visszavonják az 1982-ben elrendelt korlátozó intézkedéseket. Bulányi erre újból aláírta a szöveget.

A Püspöki Konferencia sajtóközleményét (1997. szept. 10.) a hazai és külföldi sajtó úgy kürtölte szét, hogy az *egyház rehabilitálta Bulányit*. Valójában semmi sem állt helyre, mert a Bokor Bulányi halála után is, mind a mai napig megbélyegzett, perifériára szorított és gyanakvással fogadott közösség a katolikus egyházban. A kollaboránsok közül még sokan élnek, és a magyar hierarchia a mai napig sem vallotta be bűneit, és nem kért bocsánatot. A Történeti Hivataltól egyre-másra napvilágra kerülnek ügynök püspökök és papok nevei és együttműködésük dokumentumai.

Epilógus

Az ismertetés végén szeretném a magam szubjektív véleményét is elmondani. A mi történetünkben igazolva láttam azt a tényt, hogy a hatalmi rendszerek mindig megtalálják egymást. *Nagy Konstantin* óta a hatalmi egyház előbb-utóbb mindig szövetkezett az államhatalommal, vagy legyőzve azt (pápaság-császárság), vagy legyőzötten (kommunizmus) kiszolgálta a győztest.

Jézus követőjének lenni az Egyházban azzal a kockázattal jár, hogy adott esetben vagy fel kell adni a jézusi eszményeket, vagy vállalni kell a hatalom büntetését: a „Trón” és az „Oltár” részéről is. Meggyőződésem, hogy érdemes inkább *Kaifás* (főpap) vagy *Pilátus* (helytartó) megtorló ítéletét választani, mert bár gőgösnek, eretneknek és bűnösnek kiáltanak ki minket, közben szándékai ellenére a Hatalom is a mi jézusi eszményeink propagálója lesz.

Csak két dolgot említek. Az egyik: püspökök a rendszerváltás után szinte kötelezővé tették a papoknak, hogy a plébániákon *kisközösségeket* hozzanak létre, ami miatt azelőtt büntettek minket. A másik: fiataljaink katonai szolgálatmegtagadása is hozzájárult ahhoz, hogy 1988-ban már törvény biztosította a katonaság helyett a *polgári szolgálat* lehetőségét. És ezt az utóbbit érdekes módon állami sugallatra az a Paskai bíboros kérte az államtól (Grósz Károlytól), aki előtte az ellentétes sugallatokat teljesítette.

De hát a Bokor túlélte mindent, és túl is fog élni. Vagy ha nem a Bokor, akkor valami hasonló szerzet újra felüti a fejét a történelem folyamán, és továbbviszi Jézus radikális Üzenetét, a Szeretetnek azt az evangéliumát, amely a vevés, az uralkodás és az erőszak világával szemben az adás, a szolgálat és az erőszakmentesség világát, az Isten Országát hirdeti és valósítja a jézusi Tizenkettő mintájára. Ezért *„Ne félj te kisdéd nyáj! Mert úgy tetszett Atyátnak, hogy nektek adja az Országot!”* (Lk 12,32)